

رسالة محمد
صلى الله عليه وسلم

مددکاری اجتماعی

مدرسه

کار با کودکان و نوجوانان

تالیف

لیندا اپن شا

ترجمه

ایوب اسلامیان

یاسر بشیری

انتشارات آوای نور
تهران-۱۳۹۶

وقتی نام مدرسه را می‌شنوم بی اختیار لحظه‌های انتظارت، لحظه‌های بی‌قراری‌ات و شوق بی
حد و حصرت، خاطرم می‌آید؛
با تمام وجود دلم برایت لک زده ست؛
در تمام سطور این کتاب یادت جاری است؛

به یادت مادر

سرشناسه	: اوپنشاو، لیندا
عنوان و نام پدیدآور	: Openshaw, Linda
مشخصات نشر	: مددکاری اجتماعی مدرسه : کار با کودکان و نوجوانان/تالیف لیندا این شا ؛ ترجمه ایوب اسلامیان، یاسر بشیری.
مشخصات ظاهری	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۳.
شابک	: ۳۷۶ ص: جدول.
وضعیت فهرست نویسی	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۱۸-۴
یادداشت	: فیپا
	: عنوان اصلی:
	: Social work in schools : principles and practice, c۲۰۰۸.
عنوان دیگر	: کار با کودکان و نوجوانان.
موضوع	: مدرسه‌ها -- ایالات متحده -- خدمات اجتماعی
شناسه افزوده	: اسلامیان، ایوب، ۱۳۶۸ - مترجم/ بشیری، یاسر، ۱۳۶۵ - ، مترجم
رده بندی کنگره	: LB۳۰۱۳/۴/الف۸م۴ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۳۷۱/۴۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۲۷۸۲۲

مددکاری اجتماعی مدرسه کار با کودکان و نوجوانان

تالیف: لیندا این شا

ترجمه: ایوب اسلامیان - یاسر بشیری

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ دوم ۱۳۹۶

تیراژ: ۳۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۱۸-۴

تهران: خیابان انقلاب- خیابان ۱۲ فروردین- خیابان وحید نظری- پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۲۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۵
فصل اول: نقش‌ها و کارکردهای مددکاران اجتماعی در مدارس	۱۹
نقش‌های چند وجهی مددکاران اجتماعی مدرسه	۲۴
مهارت‌های الزامی برای اقدام مددکاری اجتماعی مدرسه	۲۵
مداخله در مورد دانش آموزان دارای نیازهای ویژه	۳۲
توسعه برنامه و منابع	۳۲
کمک به کارکنان مدرسه در آشنایی با نقش مددکار اجتماعی	۳۴
آموزش‌های الزامی برای مددکاران اجتماعی مدارس	۳۴
دانش راجع به ناتوانی‌های ذهنی و اختلالات یادگیری	۳۷
مهارت‌های برقراری ارتباط	۳۷
دانش راجع به رشد، مخاطرات و مقاومت‌های دوران کودکی	۳۸
دانش راجع به نیازهای ویژه در مدارس	۳۸
جمع بندی مطالب	۳۹
فصل دوم: اتخاذ رویکرد بوم شناختی – رشدی برای فعالیت در مدارس	۴۷
ارزیابی مددکاری اجتماعی	۴۷
تاریخچه حوادث پیش آمده برای کودک و خانواده	۵۸
نقاط قوت و منابع موجود در خانواده‌ها	۵۹
اطلاعات موثق از منابع بیرون از خانواده	۵۹
مشاهدات رفتاری در کلاس درس	۶۰
ارزیابی عملکردی رفتار	۶۱
راهبردهای برنامه‌ریزی برای درمان موثر	۶۲
موضوعات مربوط به رشد دانش آموزان در مقاطع مختلف	۶۶

۶۹	درک کودک در زمینه‌های متداخل مدرسه، خانواده و اجتماع.....
۷۲	برنامه ریزی برای زنجیره خدمات مراقبتی پس از مدارس عمومی.....
۷۲	جمع بندی.....

فصل سوم: کشف مسائل و کار در چارچوب نظام ۷۷

۷۷	نقش‌های متفاوت.....
۷۹	برنامه آموزشی انفرادی (IEP).....
۸۰	دانش آموزان دارای ناتوانی‌های عملکرد آموزشی.....
۸۱	دانش آموزانی که شامل IDEA نمی شوند.....
۸۱	اختلال بیش فعالی/ نقص توجه (ADHD).....
۸۲	بخش ۵۰۴ سند توانبخشی ۱۹۷۳.....
۸۳	دانش آموزان در معرض شکست تحصیلی.....
۸۴	شناسایی موانع خانوادگی و تفاوت‌های فرهنگی در نظام مدرسه.....
۸۷	رویکردهای درمانی برای مشکلات مختلف در مدارس.....
۸۷	کمک به کودکانی که در مدرسه با استرس روبه رو هستند.....
۸۸	مشکلات مربوط به دلبستگی کودکان.....
۹۳	استفاده از رویکرد مبتنی بر توانمندی.....
۹۴	حمایت از دانش آموزان.....
۹۶	جمع بندی.....
۹۶	موضوعات بحث.....

فصل چهارم: مددکاری اجتماعی با کودکان پیش دبستانی تا پایه سوم ۹۷

۹۸	تشخیص به هنگام تاخیرهای رشدی.....
۱۰۳	رویکرد بوم شناختی/ شبکه مدرسه خانواده.....
۱۰۵	کودکان در معرض خشونت و بی توجهی در محیط خانواده.....
۱۰۷	اختلالات بالینی در اوایل دوران کودکی.....
۱۰۷	اختلال بیش فعالی/ نقص توجه (ADHD).....
۱۱۰	اختلال اتیسم و سندرم آسپرگر.....
۱۱۳	اختلال دلبستگی/ اضطراب جدایی.....
۱۱۵	کمک به دانش آموزان در یادگیری مهارت‌های اجتماعی و توسعه ظرفیت‌های اجتماعی.....
۱۱۷	جمع بندی.....

۱۱۷	موضوعات بحث.....
۱۲۱	فصل پنجم: مددکاری اجتماعی با کودکان پایه چهارم تا ششم.....
۱۲۲	کار با جمعیت‌های متفاوت در مدارس ابتدایی.....
۱۲۵	کودک آزاری و غفلت.....
۱۲۵	چگونه تشخیص دهیم و چگونه گزارش مربوط به آن را تهیه کنیم.....
۱۲۹	به کارگیری نظام‌های موازی.....
۱۳۶	تغییرات هورمونی و فیزیکی.....
۱۳۷	کار با پسرها.....
۱۳۹	جمع بندی
۱۳۹	موضوعات بحث.....
۱۴۱	فصل ششم: مددکاری اجتماعی با کودکان پایه هفتم و هشتم.....
۱۴۱	عصبانیت و پرخاشگری.....
۱۴۴	میانجی همسان.....
۱۴۸	رفتار مخاطره آمیز.....
۱۴۸	آسیب زدن به خود.....
۱۵۱	اختلالات خوردن.....
۱۵۲	انواع اختلالات خوردن.....
۱۵۲	بی اشتهایی (کم خوری) عصبی.....
۱۵۲	پر خوری عصبی.....
۱۵۲	اختلال پر خوری مفرط.....
۱۵۵	باندهای (دار و دسته های) خلاف کار.....
۱۵۶	پیشگیری از باندهای خلاف کار.....
۱۵۸	درگیر شدن در نظام حقوقی.....
۱۵۹	جمع بندی.....
۱۵۹	موضوعات بحث.....
۱۶۱	فصل هفتم: مددکاری اجتماعی با کودکان پایه نهم و دهم.....
۱۶۳	حمایت از دانش آموزان در معرض خطر.....
۱۶۴	مداخلات گروهی.....

۱۶۵	فعالیت‌های فوق برنامه.....
۱۶۷	آموزش تکنیک‌های کاهش استرس و آرامش سازی
۱۶۹	نزاع و درگیری در مدرسه.....
۱۷۱	اختلالات خوردن.....
۱۷۲	رشد ناپاافتگی.....
۱۷۴	جمع بندی
۱۷۴	موضوعات بحث.....
۱۷۷	فصل هشتم: مددکاری اجتماعی با کودکان پایه یازدهم و دوازدهم.....
۱۷۹	فراغت از تحصیل / برنامه‌ریزی برای انتقال از مدرسه.....
۱۸۱	فعالیت‌های فوق برنامه.....
۱۸۳	برنامه‌های جایگزین
۱۸۳	دانش آموزانی که در مراکز مراقبتی زندگی می‌کنند.....
۱۸۵	رویکرد تیمی.....
۱۸۵	آموزش مهارت‌های زندگی و زندگی مستقل.....
۱۸۶	مصرف الکل یا مواد مخدر: راهنمای اعمال قانون.....
۱۸۷	شرکت در باشگاه‌ها یا سازمان‌ها در حین زندگی در پرورشگاه.....
۱۸۷	آموزش والدین / والدین پرورشگاهی جهت کمک به آنان در امر تشخیص
۱۸۷	مشکلات شناختی و عاطفی
۱۸۸	دست یابی به فرصت‌های آموزشی پس از دبیرستان: کالج/ آموزش شغلی.....
۱۸۹	برنامه ریزی برنامه‌های کالج و برنامه‌های شغلی
۱۹۰	نتیجه گیری.....
۱۹۱	موضوعات مورد بحث.....
۱۹۵	فصل نهم: کار گروهی در محیط مدرسه
۱۹۶	تاسیس گروه در مدرسه.....
۱۹۷	تفویض اختیار به مدرسه.....
۱۹۸	رضایت والدین.....
۱۹۹	رازداری.....
۱۹۹	ساختار گروه.....
۲۰۰	اندازه ی گروه.....
۲۰۱	مدت زمان کار گروهی.....

۲۰۱	قوانین گروه.....
۲۰۲	ارزیابی هدف
۲۰۲	برنامه ریزی برای اتمام.....
۲۰۲	مراحل بعدی.....
۲۰۳	مداخله در بحران و بازسازی مجدد گروه ها.....
۲۰۵	یخ شکن ها.....
۲۰۵	دو راست و یک دروغ.....
۲۰۵	شکستن مرز.....
۲۰۶	بازی جدید.....
۲۰۶	همسایه ات کیست؟.....
۲۰۶	انواع گروه ها.....
۲۰۷	گروه‌های آموزشی.....
۲۰۸	گروه‌های مهارت‌های اجتماعی.....
۲۱۱	گروه‌های خودیار/ مشاوره هم سالان.....
۲۱۲	گروه‌های حل مسئله.....
۲۱۳	تیم‌های مدارس غیر انتفاعی (که توسط اولیای مدرسه اداره می‌شوند).....
۲۱۴	گروه‌های مربوط به فرار از مدرسه.....
۲۱۴	گروه‌های برنامه جایگزین.....
۲۱۵	گروه‌های خاص بچه‌های آسیب دیده.....
۲۱۶	گروه‌های تیمی چند رشته ای.....
۲۱۶	ارزیابی موفقیت در یک گروه.....
۲۱۷	نتیجه گیری.....
۲۱۷	موضوعات مورد بحث.....
۲۲۳	فصل دهم: خشونت و آسیب
۲۲۳	بررسی انواع خشونتی که کودکان در معرض آن قرار دارند.....
۲۲۹	واکنش‌ها به رویدادهای آسیب زا.....
۲۳۰	میزان اضطراب/ ترس
۲۳۳	مداخلات مبتنی بر مدرسه برای آسیب.....
۲۳۷	مداخلات فردی مددکاران اجتماعی مدرسه در زندگی دانش آموزان
۲۳۹	مداخلات مددکاری اجتماعی با گروه ها.....

۲۴۰	گروه‌های حمایت مخصوص دانش آموزانی که والدین شان از هم جدا شده اند
۲۴۲	مداخلات مددکاران اجتماعی مدرسه در خانواده‌ها
۲۴۵	جمع بندی
۲۴۶	موضوعات مورد بحث

فصل یازدهم: فقدان والدین

۲۴۷	والدین استخدام شده در مشاغل نظامی
۲۵۰	کودکانی که به دلیل آزار یا بی توجهی از خانواده خود دور می‌شوند
۲۵۷	پرورش کودکان به دست پدر بزرگ یا مادر بزرگ
۲۶۰	مداخلات مددکار اجتماعی مدرسه
۲۶۲	نتیجه گیری
۲۶۲	موضوعات مورد بحث

فصل دوازدهم: الکل و مواد مخدر

۲۶۳	سوء مصرف مواد چیست؟
۲۶۴	سوء مصرف مواد در والدین
۲۶۵	سوء مصرف والدین چه تاثیری بر کودکان دارد؟
۲۶۸	آثار سوء مصرف مواد و الکل بر جامعه
۲۶۸	سندرم جنین الکلی
۲۷۱	کمک به فرزندان والدین الکلی
۲۷۳	کمک به کودکان والدین معتاد
۲۷۶	فعالیت‌های فوق برنامه
۲۷۷	ایجاد یک برنامه ی مدرسه
۲۷۹	نتیجه گیری
۲۸۰	موضوعات مورد بحث

فصل سیزدهم: مرگ و فقدان

۲۸۵	مرگ معلم
۲۸۹	مرگ پرسنل یا اولیای مدرسه
۲۹۰	مرگ همکلاسی
۲۹۲	خودکشی

۲۹۳	مرگ والدین.....
۲۹۶	مرگ یا بیماری جدی خواهر یا برادر.....
۲۹۷	مرگ حیوانات خانگی.....
۲۹۸	مرگ خویشاوندان.....
۳۰۰	مرگ رهبران اجتماعی.....
۳۰۰	تیم‌های واکنش مدرسه.....
۳۰۱	نتیجه‌گیری.....
۳۰۱	موضوعات مورد بحث.....
۳۰۳	فصل چهاردهم: کار با جمعیت‌های غیر بومی.....
۳۰۳	تعاریف.....
۳۰۵	پاسخ به مهاجرت.....
۳۰۶	چارچوب بوم شناختی – توسعه‌ای برای کار با جمعیت غیر بومی.....
۳۰۷	مداخلات دانش آموز محور.....
۳۰۸	مشاوره فردی.....
۳۰۹	درمان با سینی پر از شن.....
۳۰۹	بازی‌ها.....
۳۰۹	عروسک‌ها.....
۳۱۰	هنردرمانی.....
۳۱۱	آموزش تمدد اعصاب.....
۳۱۱	تنظیم گروه‌های کوچک.....
۳۱۱	موسیقی.....
۳۱۲	مداخلات کلاسی.....
۳۱۳	مداخلات سیستم محور.....
۳۱۴	تاثیر گذاری بر فرهنگ و جو مدرسه.....
۳۱۵	آموزش معلمان.....
۳۱۵	افزایش مشارکت والدین.....
۳۱۵	دسترسی به مراقبت بهداشت.....
۳۱۶	تنگناهای اخلاقی مددکار اجتماعی مدرسه.....
۳۱۸	نتیجه‌گیری.....
۳۱۸	موضوعات مورد بحث.....

فصل پانزدهم: خدمات سلامت روانی در مدارس ۳۱۹

اختلالات روانی..... ۳۲۰

انطباق خدمات اجتماعی سلامت روان با مداخلات مددکاری اجتماعی..... ۳۲۲

ایجاد ارتباط میان خانواده و مدرسه ۳۲۶

کودکانی که در پناهگاه زندگی می کنند..... ۳۲۶

استفاده از منطق مدلی جهت کمک به سرمایه گذاری..... ۳۲۷

در برنامه ها و مداخلات جدید..... ۳۲۷

ایجاد مدل منطقی در کار با دانش آموزان ۳۲۹

ارائه خدمات در مدارس روستایی..... ۳۳۴

نتیجه گیری..... ۳۳۶

موضوعات مورد بحث..... ۳۳۷

فصل شانزدهم: ایجاد ارتباط بین جامعه، خانواده و مدرسه ۳۴۱

واقعیات جدید مدل های همکاری جدیدی طلب می کنند..... ۳۴۳

حمایت از خانواده های در معرض خطر ۳۴۴

زندگی دوران تحصیل: آیا می توانند کمک کنند؟..... ۳۴۷

تصمیمی که زندگی ما را تغییر داد..... ۳۴۸

مهاجرت به ایالات متحده: یک غریبه در سرزمینی غریب..... ۳۴۸

مدرسه ی جدید ... شانسی جدید برای کمک..... ۳۴۹

دانش قدرت است..... ۳۵۰

نیاز به مددکاران اجتماعی..... ۳۵۲

آموزش عالی به مثابه مشارکت مدرسه، خانواده و جامعه..... ۳۵۳

شرکای نزدیک دانشگاه/ مرکز مشارکت هارتلند..... ۳۵۴

نتیجه گیری..... ۳۵۸

موضوعات مورد بحث..... ۳۵۹

منابع ۳۶۱

پیشگفتار

هر روزه با تیتريهای تکان دهنده روزنامه‌ها و آمار نگران‌کننده آسیب‌ها در سنین پایین و پایین آمدن سن انواع بزه و جرائم و ... مواجه می‌شویم. اخباری از این دست که همه را به فکر چاره می‌اندازد. اما کودکان در این سنین کجا هستند؟ و باید کجا باشند؟؛ خُب لابد جواب شما هم مدرسه است. این بار این سوال پیش می‌آید پس مشکل کجاست که این همه اتفاقات در این سنین رخ می‌دهد؟ آیا مدارس نمی‌توانند این‌گونه موارد را شناسایی کنند؟ آیا هیچ‌گونه پاسخی در برابر این مسائل وجود ندارد؟ و ...

مدارس بعد از خانواده دومین پایگاه اجتماعی مهم در جامعه پذیری کودکان به شمار می‌روند. بستری که در آن کودکان رشد و نمو می‌یابند، علایق خود را کشف می‌کنند و به عنوان سرمایه‌های اجتماعی هر جامعه‌ای برای ورود به جامعه بزرگ تر کسب مهارت می‌کنند. اما این بستر به ظاهر با ثبات، در دل خود تنش‌های فراوانی را جای داده است. کودکان با خود مشکلاتشان را به این محیط می‌آورند؛ مشکلات جسمی، یادگیری، تنش‌های خانوادگی و زخم‌های فراوانی که بر تن و روح خود دارند، حتی تعصبات و نگاه‌های فرهنگی متفاوت.

لذا مدرسه به عنوان بستری با ظرفیت‌های بالا در پیشگیری مشکلات عدیده‌ای مصرف‌مواد، خشونت، بزه و ترک تحصیل و ... نیازمند متخصصانی است که مسائل را در وهله اول تشخیص دهند و با توان جلب اعتماد کودکان و مداخلات به هنگام خود اقدام نموده و به کاهش روز افزون این مشکلات کمک کنند.

این کتاب در ایالات متحده و توسط خانم لیندا اپن‌شا به رشته تحریر درآمده است جایی که مددکاران اجتماعی بیش از یک قرن است در مدارس به صورت جدی خدمت می‌کنند. اما در حال حاضر و در زمانی که این سطور نوشته می‌شود هنوز جای خالی مددکاران اجتماعی در مدارس کشور به شدت احساس می‌شود. در واقع بسیاری از مسائل وجود دارند که تنها در چارچوب حرفه مددکاری اجتماعی قابل پیگیری و حل است. مددکاران اجتماعی بواسطه ارتباطی و دانش عمیقی که از فرهنگ جامعه، منابع اجتماعی و مشکلات و آسیب‌های اجتماعی دارند می‌توانند در همان بدو پیدایش مشکل مداخله نموده و با پیگیری‌های حرفه‌ای خود مشکلات را برطرف نمایند.

مددکاران اجتماعی و بسیاری از متخصصینی که در مدارس فعالیت می‌کنند با کمبود منابع علمی در این حوزه مواجه هستند مددکاران اجتماعی برای عملکرد حرفه‌ای خود لاجرم نیازمند اصول راهنمایی هستند که بتواند روشنگر راه‌شان باشد. منبع علمی که بتواند نگاه‌شان را به مشکلات و مسائل موجود در مدرسه وسیع‌تر نماید و همزمان برای چاره‌سر کردن آن‌ها راهنما باشد

کتاب حاضر به صورت بسیار مفصل فعالیت‌ها و مداخلات مددکاران اجتماعی را در کار با کودکان و نوجوانان در سنین مدرسه بر می‌شمارد. در این کتاب به تفکیک سن و مقطع تحصیلی مشکلات و مسائل کودکان و نوجوانان به بهترین نحو بررسی شده است و برای هر کدام رویکردهای و مداخلات ویژه‌ای توصیه شده است. به جرات می‌توان گفت کمتر مسئله‌ای را می‌توان یافت که در این کتاب بدان اشاره نشده باشد؛ از مشکلات تاخیر رشدی کودکان در سنین پیش دبستانی و اضطراب جدایی در بدو ورود به مدرسه تا مشکلات مربوط به سوء مصرف مواد و الکل در سنین نوجوانی.

نویسنده در فصول اولیه‌ی کتاب به نقش‌ها و کارکردهای حرفه‌ی مددکاری اجتماعی در مدارس می‌پردازد؛ فعالیت مددکاران اجتماعی در تیم چند حرفه‌ای را توضیح می‌دهد و رویکرد بوم‌شناختی - رشدی را به عنوان راهنمای تئوریک کتاب به صورت مفصل شرح می‌دهد. از فصل چهارم تا هشتم کتاب به صورت مفصل مسائلی را که کودکان و نوجوانان در هر مقطع تحصیلی با آن دست و پنجه نرم می‌کنند بر می‌شمرد و برای هر کدام از این مسائل و مشکلات مداخلات متنوعی را با ذکر مثال‌های موردی فراوانی ذکر کرده است. نویسنده کتاب در نیمه دوم کتاب بر برخی از مشکلات به تفصیل پرتو انداخته است و مسائل حساسی نظیر مرگ و فقدان والدین و سایر اعضای خانواده، تجربه‌ی خشونت و تروما، مسائل مربوط به سوء مصرف مواد و الکل در بین دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها و کار با جمعیت‌های غیر بومی را مورد مذاقه قرار داده است.

کتاب پیش رو بسیاری از خلاءهای موجود مددکاران اجتماعی و نیز سایر حرفه‌های یاورانه از جمله روانشناسی و مشاوره را در کار در مدارس پر می‌کند. انتخاب کتاب مددکاری اجتماعی مدرسه برای ترجمه بر اساس همین اولویت و نیاز مبرم حرفه‌ی مددکاری اجتماعی به آموزش در حوزه کار با کودکان و نوجوانان در محیط‌های آموزشی صورت گرفت.

این کتاب به انضمام فرم‌های فراوان گنجینه‌ی گرانقدری را پیش روی خواننده قرار می‌دهد تا با کمترین زحمت مطالب فراوانی را به زبانی ساده و بی‌تکلف و در عین حال موشکافانه مطالعه نماید. نمونه‌های موردی بسیاری در کتاب گنجانده شده که خواننده را به فضای مدرسه نزدیک می‌کند و نحوه‌ی مداخلات مددکاران اجتماعی پهلوی به پهلوی سایر متخصصان را در بافت اجتماعی توضیح می‌دهد.

امید است کتاب پیش رو که حاصل تلاش‌های شبانه‌روزی یک ساله مترجمان است بتواند رضایت‌مندی خوانندگان محترم را جلب نماید و در کار با کودکان و نوجوانان راهنمای خوبی باشد و نهایتاً گامی ولو کوچک در پیشبرد حرفه مددکاری اجتماعی برداشته باشد.

در این جا از تمامی اساتید و دوستان خوبم در دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه آزاد رودهن که به صورت مستقیم و غیر مستقیم راهنما و مشوقم بوده‌اند نهایت تشکر را دارم. جا دارد نهایت ادب و احترام خود را به دوستان خوبم خانم دلنیا شریفی و آقایان شاپور پشبادی و آرش توکلی به پاس همراهی‌ها، دلگرمی‌ها و راهنمایی‌های بی‌دریغ‌شان هدیه نمایم.

صمیمانه منتظر انتقادات و پیشنهادات خوانندگان محترم هستیم

(sw.eslami@gmail.com).

ایوب اسلامیان

مهر ماه ۱۳۹۳ - تهران